

O ilirizmu i jugoslavenstvu naših starijih povjesničara

Naučno istraživački članak

25. 5. 2014.

Autori teksta - slobodni istraživači:

Domagoj Nikolić, Imotski

Vinko Klarić, Šibenik

Rijetko koji narod ima takvu znanstvenu tradiciju kao naš, ali se naši stari povjesničari skupno otpisuju kao nevažni iako se radi o izuzetno naobraženim, uglednim i angažiranim učenjacima. To je potpuni apsurd, spomenik naše zablude i nekulture jedinstven u svijetu. Iako su mahom crkveni ljudi njih se također odriče Crkva što najbolje pokazuje njezinu svjetonazor i politiku.

Razlog zbog kojeg su zanemareni je stereotipan. Naime, oni se ne uklapaju u znanstvene i političke dogme ugrađene u temelje post-jugoslavenskih bantustana utemeljenih na falsificiranoj povijesti i lažima. Radi se o tome da nisu zanemareni samo naši povjesničari, već je zanemarena i naša čitava povijest. Netko bi pomislio da su zbog svojih izrazito jugoslavenskih osjećaja imali drugačiji tretman za vrijeme Jugoslavije, ali to nije točno. Jugoslavija nije ispravno shvatila vlastitu povijest niti spregu sila iz koje je nastala i zato je propala. Druga Jugoslavija je čak pokušala zamisliti da povijest počinje od nje same. Uzrok tome je gordost ratnih pobjednika, autizam komunističke ortodoksije, ali i neukost i naivnost vladajuće stukture koja nije imala nikakvog državničkog iskustva, a u mnogim slučajevima niti obrazovanja. Dapače, čest je bio upravo prezir, neprijateljski stav pa čak i progon učenih i umnih ljudi. Takav stav još je jače izražen danas pa je lako zaključiti da su naši jadi manifestacija našeg naopakog mentaliteta.

O propalim državama koje su nastale na razvalinama jugoslavenske propasti, tim ludim gljivama izraslim na đubrištu velike ideje, nije potrebno trošiti mnogo riječi, iako treba naglasiti da su one samo različite pojavnosti iste nakaradne ideje to jest razne lokalne pojave logičke progresije istih teorijskih zabluda, ako već nije riječ o golom primitivizmu. Nije, dakle, sadašnji kaos nastao slučajno; radi se o kontinuitetu krivog samopoimanja koje je namjerno projektirano u sklopu politike stranog zaposjedanja. Tome krivo obrazovana kvazi-elita skorojevića ne može doskočiti, jer nemajući osnovne kulture i svijesti uopće nije sposobna shvatiti o čemu se radi. Oni čak nemaju svijesti ni o tome da je povijest politička

disciplina par excellence i da se niti može, niti smije promatrati van političkog i ideološkog konteksta u kojem je pisana. Današnja vladajuća je zapravo primitivna i bezidejna. Kao takva je po definiciji nesposobna za upravljanje i uopće nije čudno što su svi njeni projekti imbecilni i - propali.

U politici su zablude izuzetno opasne jer su društveni procesi mahom procesi dugog trajanja što znači da imaju odgođeno djelovanje. Kao što mrav ne vidi slona, ljudi koji su sami efemerni, bez prošlosti i budućnosti, nisu sposobni uočiti logiku dugotrajnih društvenih procesa ni shvatiti uzročno-posljedične sprege koje oblikuju našu stvarnost djelujući prvenstveno iz svijeta ideja. Teorijske rasprave i idejno propitivanje stvarnosti je od presudne važnosti za opstanak i napredak svake cjeline, a narod kao naš, koji je bez elite, osuđen je na trajno tumananje i hod po mukama.

Zablude o nama su brojne i duboko ukorijenjene. Ne robujemo im samo mi; zapravo nigdje ne postoji teorijski koncept koji može kvalitetno objasniti našu situaciju pa uzalud čekamo da nam ga netko ponudi. Marksističke i druge moderne definicije nacije možda jesu dobronamjerne, možda jesu ispravne za neke kasnije formirane narode, ali su u slučaju našeg naroda naivne i neprimjenjive.

Kao najstariji narod Europe u teorijskom smislu naš narod je pretpovijesni ili moglo bi se također kazati nadpovijesni, jer je formiran daleko ranije od formiranja modernih nacionalnih institucija u smislu države, povijesti kao znanstvene discipline i svake društvene teorije kao takve. O tome svjedoče u ovom članku navedeni povjesničari i njihova djela. Moderne su državne institucije, budući krivo postavljene, ovom narodu su strane i zato na kraju uvijek budu odbačene i poražene. Našem narodu, budući da se na ovdje nalazi od pamtivijeka i da se bez obzira na sve udobno osjeća na svom iskonskom prostoru, nije potrebna nikakva moderna država da bi opstao ni da bi funkcionirao, a najmanje da bi čuvao svijest o zajedničkoj pripadnosti. Tako je bilo ranije, a tako je i sad. Najbolji primjer su žalosni i tragični događaji kao svjetski ratovi i velike prirodne katastrofe kao nedavne poplave.

Dapače, suvremena kapitalistička tehnokratska država koja je vrsta organizirane destrukcije, institucionaliziranog terora i stalni izvor kaosa, samo smeta. Ovom narodu nikad nije bilo potrebno čak ni zajedničko ime da bi postojao, a to je stoga što je njegova svijest o zajedničkoj pripadnosti nesvjesna to jest nadsvjesna. Budući posve prirodna i mnogo dublje ukorijenjena u njegovo biće, ona je integralni dio njegovog postojanja (a postojanje je glavni kriterij istine) i zato zaobilazi potrebu imenovanja. To je tako i danas jer svijest o zajedničkoj pripadnosti, bez obzira na nepostojanje zajedničke političke koncepcije pa čak i imena, je sama po sebi razumljiva svakom pripadniku našeg naroda danas jednako kao i u prošlosti.

Narodna svijest postoji čak i kada se negira, jer je nemoguće negirati nešto što uopće ne postoji. To je slično Marksovoj misli da je u čovjeka prirodno usađen pojam Boga. Čim se neko deklarira kao ateist, on je već priznao postojanje Boga, makar na način da ga negira. Analogno tome, ako se nekom Hrvatu kaže da je Kinez neće se uvrijediti, možda neće osjetiti

potrebu ni da negira. Ali se itekako može uvrijediti i negirati ako mu se kaže da je Srbin, jer je očito tim pojmom uspostavljena neka rezonancija. Problem u tome što ta rezonancija nije harmonična, već raštimana uplivom pogrešnih i razornih ideja. Kao što čovjek ne mora osvijestiti disanje da bi disao, tako pripadnik našeg naroda ne mora osvijestiti svoju pripadnost da bi postojao. Međutim, ono što nije moguće ostvariti bez ispravnog uvida to je sloboda kao glavni uvjet postojanja zdravog okruženja za cjelovit i skladan razvoj. Zaludu je inzistirati na suverenosti, slobodi i sreći pojedinca, ako je kolektiv kome pripada raskomadani, porobljen i nesretan.

Recimo još nešto o prirodi ovih država. Prvo je pitanje jesu li to države ili kolonijalne uprave. Ono što nije upitno jest da su nacionalističke, a nisu nacionalne. Zdrava nacionalna ideja stvara i gaji uvjete za ukupan razvoj svakog pojedinca i društva u cjelini, ali nije potrebno da svoju nacionalnost bit posebno naglašava, jer svoju svrhu ispunjava na vjerodostojan način. Za razliku od nacionalne, nacionalistička ideja razara svaku društvenu supstancu krijući se iza estradizacije i primitivizacije, svojevrzne nacionalne pornografije, a sve su to sredstva manipulacije i krinke za pljačku i destrukciju. Nacionalna država gaji vrijednosti bratstva i slobode, a nacionalistička živi od mržnje i izmišljanja neprijatelja. Nacionalna država afirmira, a nacionalistička negira. Kako znamo da smo Hrvati (Srbi, Bošnjaci, Makedonci itd.)? Prvenstveno po tome što nismo oni drugi. Takav mentalitet je tvrdoglav, inatan i destruktivan te kao takav mora rezultirati u zaostalosti. Budući da se o nedostatku dobre volje i višku mržnje, to je duševni poremećaj. Također se radi o krivom poimanju samog sebe i svoje okoline, što je mentalni poremećaj. Iz toga se izvodi logičan zaključak da smo duševno i mentalno poremećeni. Takvo naše stanje se stalno proizvodi i bjesomučno eksploatira, a dok to stanje ne promijenimo, dok se ne iscijelimo, ne možemo očekivati nikakvog dobra.

Vratimo se sad na naše stare povjesničare. Prvo treba kazati da sama činjenica da postoji toliki broj kvalitetnih povjesničara i učenjaka u našoj prošlosti svjedoči o neprekinutom ilirskom kontinuitetu. Za tako nešto potrebna je civilizacija koju koja se nije mogla napraviti preko noći. Drugo, stari povjesničari se već u samom poimanju svog naroda temeljno razlikuju od suvremenih povjesničara. I treće i možda najvažnije, oni su često bili progonjeni, zatvarani i zabranjivani. Mnogi su životom platili svoju borbu za istinu. Oni su također mogli izabrati udobnost izdajničke pozicije malograđanina. Ali budući da nisu, oni se po svemu temeljno razlikuju od tadašnjih i sadašnjih govornih automata i apologeta tiranije koji se spotiču jedan o drugog u borbi da zauzmu što bolju poziciju u pozadinama narodnih neprijatelja svih vrsta.

Stav naših starih povjesničara prema izdajnicima bio jasan; oni nisu krili neterpeljivost prema takvima. Oni su svojim životima ostavili trajno svjedočanstvo da se radi o bespoštednoj borbi na život i smrt u kojoj nema i ne može biti neopredijeljenih. I zato, prije nego se konačno pozabavimo pravom temom ovog eseja, valja se podsjetiti što je Janko Drašković kazao o tim razaračima naše povijesti i budućnosti:

„ (To su)... sve ako neki slaboumnici, kako se to drugačije glede ustrojstva ljudske naravi ne može ni očekivati, plašljivo prikovani uz dosadašnji nered, a daljnji im je nauk i napredak čisto mučeništvo, ili pak neki sebeljubivo kruti, tašti i lukavi sofisti, kojima je svaki kret slobodne ljudske duše što hoće izmaknuti slijepoj odanosti njihovim zapovijedima ili domišljajima prava grozota, tu smjenu sad glasno sad u potaji zovu apostazijom ili odreknućem, a ustrajanje na staroilirskoj anarhiji i raskomadanošću slavili su, i još uvijek tako zovu i slave, kao stanje vrhunskog dobra i sreće za ilirsku književnost.“

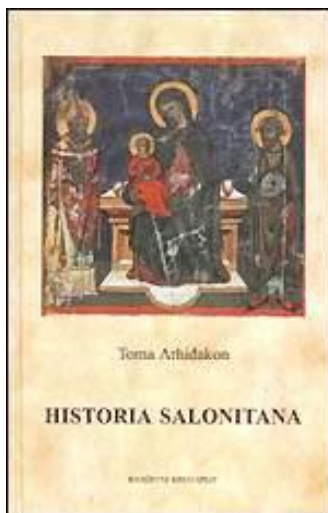

Grof Janko Drašković (fotoizvor; <http://nevsepic.com.ua>)

Njih ćemo sada ostaviti po strani, a mi ćemo se pozabaviti kratkim pregledom naših starih povjesničara koji su sada sustavno i planski marginalizirani, premda kao narod imamo jedan od najsajnijih kontinuiteta povijesne misli. Najveći broj djela starih povjesničara nije niti preveden s latinskog, a kamoli da je objavljen. Dobar dio onog što je napisano na starom jeziku nije prevedeno na suvremeni jezik i pravopis. Malo toga je dostupno javnosti, ono što jest sklonjeno je po strani i ne uči se u školama. Ako se njihova djela negdje ipak proučavaju, većinom ih se krivotvori, redikulizira i patronizira s pozicija vladajuće ideološke dogme.

Počet ćemo s jednim povjesničarem za kojeg ne znamo kojeg je roda, ali sa sigurnošću možemo reći da je njegovo viđenje tendenciozno te obojano neterpeljivošću prema našem narodu i kulturi. To je **Toma Arhiđakon**, povjesničar iz XIII. st. koj i u djelu „Historia Salonitana“ piše o dvije vrste Dalmatinaca, o Latinima i Slavenima za koje iz konteksta znamo da se zapravo najviše razlikuju u vjerskom obredu. no ne govori o drugim razlikama

između ta dva korpusa. Latinske populacije su ograničene na obalne gradove – centre kolonijalnog zaposjedanja pa možemo pretpostaviti da među njima ima određeni broj doseljenika izvanjaca. No, imamo i domaći slavenski živalj u zaleđu koji očito Latine ne podnosi, već ih oružjem napada, ako situacija nije obrnuta. Dapače, sasvim je moguće da je situacija obrnuta to jest da se ljudi iz zaleđa brane od gradova koji služe kao desantne baze kolonijalnog zaposjedanja. Da je Toma negativno određen prema iskonskom narodnom elementu, više je nego očito i iz njegovih opisa Hrvata i Slavena, a također i križarskih vojni. Prema tome, sva njegova pisanja treba dobro raščlaniti i objašnjavati u povijesnom i političkom kontekstu u kojem su nastala.

fotoizvor: www.knjizevni-krug.hr

Prema Tomi, skupini njegovih to jest latinskih neprijatelja pripadaju ilirski Kureti na sjeveru Dalmacije, kršćani arijanci, „*ipak kršćani, ali veoma divlji*“ koji su „*ćud poprimili od surovosti prirode u domovini i zbog toga se poput zvijeri veselili surovom ratovanju, napadima i pljačkama*“. Tomi su oni neprijatelji sve dok se nisu „*pokrstili*“. Moguće jest da su ti navodni Kureti prekrštavanjem na rimski obred promijenili ime barem u spisima te postali Kroati/Kruati, kasnije u dalmatinskom narodu poznati kao Rvati ili Arvati. Ako je to točno, vladajući sloj možda i jest usvojio latinski obred, a narod s Velebita i Kvarnera na kojeg se odnosi to ime je ostao privržen arijanzimu i starim ilirskim običajima još jako dugo. Latinsko vjerovanje nije moglo prodrijeti u narodnu psihu o čemu svjedoče i mnogo kasniji izvori, a na neki način to je i danas tako. Ništa drugačije nije bilo ni u drugim ilirskim pokrajinama. Kao ostatak iskonskog kršćanstva, arijanzima u Kureta/Hrvata dokaz je kasnija hrvatska crveno-bijela šahovnica koja ima jaku arijansku simboliku. Ime Kruati ili Kruvati kod starijih povjesničara može biti povezano s *crux* – *križ*. Neka svatko koga zanima pogleda strane etimološke riječnike pa neka vidi da je riječ *crux* poput svih ključnih latinskih riječi navodno nepoznate etimologije, a nepoznata je zato što se upotrebljava svaki ključ antike osim onaj pravi, *clavus* to jest *sclavus* - *slavina*. Naime, ispravno se kaže da je riječ *crux* feničkog porijekla, ali budući da se navodno ne zna tko su bili Feničani taj argument je besmislen. Naime, Feničani se ne dovode u vezu sa Slavenima iako je jasno (*phoinikion* – *phoinik* – *vojniki*) da se radi o jednom te istom narodu. Etimologija riječi *crux* je povezana s riječima *kruh*, *krug* i *krv* za što postoji

filozofska i teološka podloga u smislu istobitnosti sačuvana u euharistijskom obredu, a kojoj nije mjesto da se ovdje šire izvodi. Sve u svemu, sukob između glagoljskog i latinskog obreda nije tek jezičke prirode, već je to duboka kozmogonijska, ontološka i teološka šizma pri čemu je iskonski obred glagoljaški to jest arijanski, a krivotvoreno kršćanstvo je rimsko. Naša historiografija i dalje taj sukob svodi na puki jezični sukob, no istina je mnogo dublja. O tome je već bilo govora, a još više bit će ubuduće. U svakom slučaju i za Tomu je jasno da su svi narodi koji se naziva različitim imenima jedan te isti narod koji je živio na širokom pojasu Europe. Kada govori o Kuretima to jest Hrvatima kaže: „*Mnogi su ih nazivali Gotima i isto tako Slavenima prema posebnom imenu onih koji su došli iz Poljske ili Češke.*“ Dakle, ni po Tomi nisu došli svi, već samo „*s Totilom sedam ili osam uglednih plemena po imenu Lingoni.*“

Međutim to je posve dugačije interpretirano kod suvremenih povjesničara. Oni su, proglašivši Ilire/Dalmate iščezlim Romanima, u potpunosti isključili Dalmatince i ilirski narod kao autohtoni slavenski narod, a srednjovjekovne Dalmatince proglasili su nekim doseljenim Hrvatima, sve na temelju jednog jedinog izvora i dokazanog falsifikata, 30. poglavlja knjige „*De Administrando Imperio*“ (DAI) Konstantina Porfirogeneta za kojeg je i Nada Klaić tvrdila da je falsifikat iz XVII. stoljeća, a također je priznala da kod nas historijska kritika sve više nazaduje, „*štoviše, ona danas gotovo ne postoji*“. Međutim, iako se radi o vrlo sposobnoj povjesničarki i ona će nas kasnije razočarati svojim zastranjenjem u zabludu. Iz njezinog primjera možemo vidjeti koliko dogmatika i kriva metodologija mogu upropastiti talenat i znanje. Zanimljivo je primjetiti da famozni DAI nikad nije bio dostupan širokom čitateljstvu u Hrvatskoj niti u prijevodu, niti u originalu, a uzima se za temelj hrvatske povijesti. Oni koji ga žele čitati na našem jeziku neka ga potraže u Crnoj Gori gdje ga je nedavno izdala Dukljanska akademija nauka i umjetnosti. Čitajući ga neka imaju na umu činjenicu koju je izvanredno potcrtao John Fine, vrhunski stručnjak svjetskog glasa po pitanju naše povijesti i povjesničara, da se Porfirogenetovo djelo ne može potvrditi nijednim drugim izvorom, a niti drugačijim nalazima. Uzeti, dakle, Porfirogeneta za neupitni autoritet može jedino onaj s njime koji dijeli iste političke ciljeve, a to je pokoravanje Slavena. Upravo se to i desilo: naši suvremeni povjesničari dijele ciljeve naših neprijatelja.

Jedan od takvih kolonizatorskih apologeta za kojeg također ne znamo pravo kojeg je soja je **Ivan Lučić Trogiranin** to jest latinskim imenom Joannes Lucius koji svojim pisanjem želi dokazati pripadnost Dalmacije „prevedroj republici“ Veneciji. Po njemu su Iliri romanska vrsta, a Slaveni su došljaci u romansku zemlju, što je, naravno, apsurd. Jedini izvor na kojeg se poziva je spomenuti Porfirogenetov spis, ali se nije ustručavao druge dalmatinske historičare poput Pribojevića, Orbinića, Zavorovića i Vrančića, Mrnavića i Ratkaja proglasiti nekorisnima i nepouzdanima premda oni navode daleko više izvora kojima dokazuju istorodnost Ilira i Slavena. Dapače, naši stari povjesničari od XV. do XVIII. stoljeća veće slavensko doseljenje ne spominju. Spominju, doduše, neke seobe unutar slavenskog područja i Ilirije same pokretane ratovanjem, većinom vjerskim, ali ne isključivo doseljenja ovamo, već spominju ilirsko porijeklo Čeha, Poljaka i Rusa što se kao točno uči i danas u ruskim

školama. Na primjer, jedno od takvih doseljenja je provala Gota koji su ustvari ilirsko pleme „*Gethae, quos et Gothos Illyriae populos dicimus*“ kako piše Juraj Šižgorić, dok i sam Toma Arhiđakon povezuje Gote sa Srbima. Na kraju, umoran od proturječnosti u koje se zapleo, i sam Ivan Lučić Trogiranin nevoljko zaključuje da su „*u doba Rima Slaveni živjeli s obje strane Dunava.*“

Juraj Šižgorić (fotoizvor: librarybuildings.info)

Gore već spomenuti **Juraj Šižgorić** (1420-1509) svećenik i doktor crkvenog prava iz Šibenika posve je dugačijeg stava o porijeklu našeg naroda od Ivana Lučića Trogiranina. Piše o povijesti Ilirije i šibenskog kraja, Šibenčane i Dalmatince smatra ilirskim narodom, opisuje ilirske narodne običaje u Dalmaciji koju su se održali od antike do njegovog vremena, ali i do danas naši ilirski običaji koje on opisuje su neizmjenjeni, a uz spomenuto ilirsko porijeklo Gota, slično Tomi Arhiđakonu navodi ilirsko porijeklo Hrvata od kvarnerskih i velebitskih Kureta.

Koriolan Ćipiko (fotoizvor; <http://www.enciklopedija.hr>)

Trogiranin **Koriolan Ćipiko** (1425-1493) je naš ratnik i povjesničar. U vrijeme mletačko-turskog rata na Levantu (1470–74) zapovjednik je trogirske ratne lađe u mletačkoj floti. U

svojim ratnim kronikama „Petri Mocenici Imperatoris Gesta“ piše o vojnicima u službi Mletačke republike, „to su naravno mahom našijenci“ spomnje ih kao „Dalmatince ili Ilire“.

Marko Marulić (fotoizvor; db.nsk.hr)

Marko Marulić (1450-1525) naš je slavni književnik koji se potpisuje kao Splićanin i Dalmatinac, ali također piše ep „Judita“ koja je „u versih harvacki složena“. Da je Marulov neopterećen plošnim shvaćanjem identiteta te da ga mnogo ne brine razlikovanje Hrvata i Dalmatinaca pokazuje „Molitva suprotiva Turkom“ u kojoj spominje „Harvate, Bošnjake, Serble i Poljake“, a smatra ih izvanjcima budući ih smješta uz bok „Garcima i Latinima“. Marul također navodi da piše na „našem jeziku“, na primjer, „ulize mi u pamet da ju stumačim našim jezikom“ iz posvete Judite Dom Dujmu Balistriću to jest slavenskom jeziku „pogledajte ga, reći ćete kako i slavenski jezik ima svojega Dantea“ (iz pisma Jerolimu Ćipiku, splitskom kanoniku, povodom završetka „Judite“). Iz svega se može zaključiti da je Dalmatinac i Hrvat za Marula isto ili dovoljno slično te da manje-više isti osjećaj dijeli za čitavo slavenstvo. Tako je razmišljao Marko Marulić, „splitski začinjavac“ kako ga je nazvao Tin Ujević koji je i sam razmišljao u kontekstu slavenstva, a politički u kontekstu hrvatstva i jugoslavenstva kao neodvojive političke cjeline.

Ivan Polikarp Severitan (1472-1526) koji je napisao zagubljeno djelo o povijesti Dalmacije u sačuvanim fragmentima također navodi ilirsko porijeklo Dalmatinaca i Hrvata na sjeveru Dalmacije, a sebe naziva Dalmatincem i Šibenčaninom. To što su mnoga djela uključujući i njegovo zagubljena, to ne znači da ne postoje u tajnim arhivima, napose u Vatikanu.

Hvaranin **Vinko Pribojević** (XV. st. - 1532), povjesničar i humanist, u svom najpoznatijem djelu to jest zapisanom govoru „O porijeklu i zgodama Slavena“ navodi da su Iliri slavenskoga roda preci današnjih Dalmatinaca i ostalih ilirskih plemena. Ali Pribojević je za službenu historiografsku kvazi-elitu fantast i heretik; proglašen je nepouzdanim samo zato što se ne uklapa u podvalu o dolasku Slavena. Oholost struktura je legendarna: čovjek se pita kako je moguće zauzeti takav stav o dokazanom eruditu koji je čitav život posvetio učenju i kojem su

prije pet stotina godina bili dostupni stari zapisi iz rimskih i europskih biblioteka do kojih mi danas ne možemo doći, a također mu bijahu dostupni živi izvori narodnih predaja. No, moguće jest oholom malograđaninu i skorojeviću koji, zaslijepljen statusom i materijalnim sticanjem, slijepo slijedi dogme i pravac svog gospodara, krijući iza tako dogme svoja zla djela i namjere.

Dubrovčanin i benediktinski svećenik **Mavro Orbin alias Mauro Orbini** (XV. st.-1510) u svom obimnom djelu o antičkoj i srednjovjekovnoj povijesti naših krajeva „Kraljevstvo Slavena“ opisuje sve slavenske zemlje i njihova kraljevstva od pradavnine. Samo da najkraće sumiramo ono najvažnije iz njegovog djela koje je odmah po izdavanju zabranjeno i krivotvoreno: on piše o Ilirima, Makedoncima, Tračanima, Tribalima, Sarmatima, Skitima, Gotima/Getima, Vandalima, Avarima i svim ostalim antičkim i srednjovjekovnim plemenima Balkana i istočne Europe koji su za njega svi Slaveni to jest narod koji je zbog svoje slave nazvan ime Slaveni. Dalmaciju drži posebnom kraljevinom, a također nabraja niz dalmatinskih kraljeva. Dakle, za njega uopće nema spora, Iliri i srodni Slaveni ove krajeve i čitavu Europu do Skandinavije nastanjuju od pamtivijeka. Zbog svojih stavova kažnjen je doživotnim izglanstvom u jedan otočki samostan kojeg do kraja svog života više nikada nije napustio.

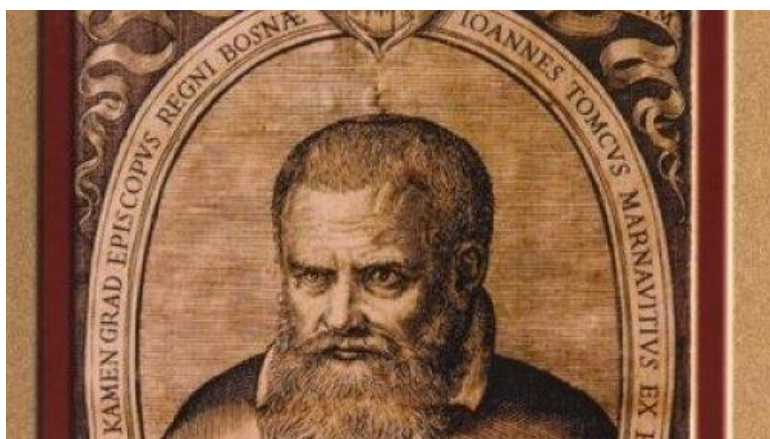
Na sjeveru imamo **Antuna Vrameca** (1538-1587) svećenik, doktor filozofije i teologije, kroničar i književnik. Također još jedan „sporni teolog“ kojeg se Crkva odrekla, za kojeg kažu da je bio duhovni tuđinac i usamljenik među ostalim teolozima, samo zbog toga što se zauzimao za defeudaliziranu, evanđeosku i duhovniju crkvu. O svom djelu *„Kronika vezda znovich zpravljena kratka szlouenzkim jezikom“* piše o svojim Slovencima kajkavskog govora kao Ilirima slavenskoga roda, a svoj kraj, Prigorje i Zagorje smješta u Iliriju. Iz njegovog pisanja je vidljivo da se smatra slovenskim i ilirskim piscem, no on je također zbog politike koja stalno manipulira identitetima pohrvaćen.

Njegov suvremenik **Dinko Zavorović** (1540.-1608.) ratnik i povjesničar, Šibenčanin piše djelo po imenu *„De Ebus Dalmaticis Libri Octo“* („Osam knjiga o dalmatinskim temama“) gdje piše dalmatinsku povijest od antičke Ilirije do Srednjeg vijeka inspiriran ponukan slavom dalmatinskog imena i dalmatinskih kraljeva. Ni za njega nije sporan naš kontinuitet na ovom prostoru. Sa svojim naučnim i kritičnim stavom najbolje je rekonstruirao srednjovjekovnu povijest Dalmacije, ali za službenu historigrafiju on je nevažan pa ne čudi što ni njegovo djelo nismo primjetili u bibliotekama.

Faust Vrančić (fotoizvor; <http://www.mc-faustvrancic.com>)

Tu je i njegov prijatelj, također Šibenčanin, **Faust Vrančić** (1551-1617), jezikoslovac, izumitelj i povjesničar. U rukopisu je ostalo nedovršeno i neobjavljeno njegovo djelo „Illyrica Historia“. Vrančić je bio veliki domoljub i ljubitelj šibenskog kraja, a nesporno za njega jest da smo Iliri. Ranije to jest 1595. godine izdao je petojezični rječnik pod naslovom „Rječnik pet najplemenitijih jezika Europe“ to jest „Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Ungaricae“ među koje smješta dalmatinski jezik, ali njega se također olako proglašava Hrvatom koji piše o hrvatskom jeziku što je ponovo izokretanje činjenica usmjereno ka uspostavi velikohrvatstva po recepturi bečke kuhinje. U Pragu je 1606. Peterus Lodereckerus priredio drugo izdanje ovog rječnika prošireno češkim i poljskim jezikom pod naslovom „Riječnik sedam različitih jezika“ to jest „Dictionarium septem diversarum linguarum“ u kojem je naš jezik ponovo nazvan dalmatinskim. Vrančić je također pisao na svom materinjem jeziku kojeg je smatrao "najljepšim" i uvijek ga zvao "dalmatinskim". Napisao je i kratak spis o slavenskim jezicima i narodima u kome navodi svoje shvaćanje srednjo-južnoslavenskoga dijasustava koje je vrlo blisko shvaćanju Marka Marulića: „...dalmatinski, hrvatski, srpski ili bosanski – jere sve ovo jedan jezik jest – ima riči i slova...koja se lahko izgovaraju.“

Ivan Tomko Mrnavić (fotoizvor; www.sibenik.in)

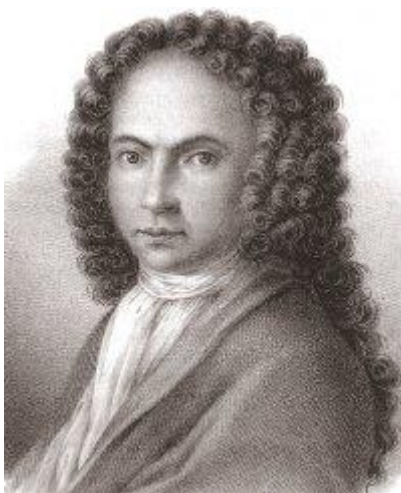
U to vrijeme također piše Zavorovićev i Vrančićev bliski prijatelj **Ivan Tomko Mrnavić (1579-1637)**, koji se također potpisivao Marnavić i Mernjavić, još jedan Šibenčanin koji je mnogo napisao, između ostalog „*O Iliriku i njegovim carevima*“ – *‘De Regno Illyrico Caesaribusque Illyricis Dialogorum Libri Septem’*, 1603., djelo za koje se navodno danas ne zna je li uopće ikad objavljeno. Vjerojatno jest objavljeno, ali i odmah spremljeno u vatikanski bunker. Knjiga je rijetka i rijetko ju je itko uopće vidio. Povjesničar James Bryce iz XIX. stoljeća kaže da je mu je povjesničar Jireček kazao da je „*nije vidio ni Sakcinski*“. Mrnavića se danas „časti“ kao krivotvoritelja te „*pustolova, hohštaplera ili geneaološkog ludaka*“ zato što je dokazivao svoje krvne veze s Nemanjićima i Mrnjavčevićima baratajući navodno krivotvorenim rodoslovljima koja nije bilo lako krivotvoriti, a kamoli podvaliti narodu koji je još uvijek tada znao svoje rodoslovlje kao što ga u ruralnim sredinama gdje je iskonska predaja očuvana zna i danas. Osim toga, valjalo bi smjestiti u neki kontekst priču o krivotvorenju, a ne prihvaćati je zdravo za gotovo. O rodoslovlju Mrnjavčevića i njihovim vezama s Dalmacijom također piše Andrija Kačić Miošić, valjda je i on sve izmislio bez obzira što je o tome predaja još uvijek i danas živa, čak i među srpskim potomcima Mrnjavčevića. Usprkos svojim neprijateljima kojih očito ne nedostaje ni danas, Ivan Tomko Mrnavić je bio ugledan i školovan čovjek koji je dogurao do biskupske časti u doba kad je to nešto vrijedilo. Studije teologije i filozofije završio je u Rimu. 1606. imenovan je za kanonika i biskupskog odvjetnika u Šibeniku, a 1627. za zagrebačkoga kanonika i arhiđakona, a 1631–35. bio je naslovni biskup bosanski. Proveo je dobar dio života u Rimu gdje je prevodio sa i na naš jezik razne tekstove. Budući da njegovo djelo ne odgovara vladajućoj ortodoksiji, manje-više sve što je napisao smatra se žala vrijednom skribomanijom. A zašto? Zato što piše o našem kontinuitetu s Ilirima, o rimskim carevima ilirske krvi, o tome da je car Justinijan također Slaven i pritom se poziva na Teofila, opata i Justinijanovog učitelja koji je napisao djelo „*Vita Iustiniani*“. Postoji kratak spis pod tim imenom koji se čuva u Barberinskoj biblioteci u Firenci, a zapravo je to Mrnavićev rukopis to jest kratak sadržaj djela opata Bogumila koji je navodno zagubljen u Vatikanskom arhivu, a koji po Mrnaviću postoji na Svetoj gori. Mrnavićev tekst je zbog dokaza o Justinijanovom slavenstvu proglašen falsifikatom, ali je zapravo najspornije to što je Mrnavić shvatio da je Konstantina Velikog posvetio biskup Anastazije u arijanskoj vjeri 330. godine nakon čega Konstantin započinje progon katolika. Po Bogumilovom tekstu i Justinijan pripada istoj vjerskoj grani. Na djelu je, naime, velika zavrzlama, jer se Justinijan nalazi kod Teodorića u Raveni kada ovaj šalje papu Ivana I da bizantskog cara Justina, Justinijanovog oca ili ujaka (vjerojatno oboje), odobrovolji da prekine progon arijanaca koji je započeo Anastazije I, bizantski car koji je navodno bio miafizit i po tome blizak aleksandrijskoj školi. U toj delegaciji je, moguće, i sam Justinijan, moguće nastupa pod imenom Teodor Flavije, a u Carigradu mu se pridružuje i Teodora, žena nejasnog porijekla koja je vjerojatno u bliskom srodstvu s Teodorićem i Justinijanom. I ona je navodno u Aleksandriji prigrllila miafizitizam koji je daleko od tolerantnog arijanstva. Justinijanova majka je navodno protiv Teodore. Na kraju balade, Papa Ivan I je skončao u Teodorićevom zatvoru, a Justinijan i Teodora pod nejasnim okolnostima, vjerojatno nekom splotkom dolaze na vlast. U svakom slučaju, tu je bilo svega i svačega. Ostaje činjenica da je

opat Bogumil duhovni začetnik Bogumilske crkve na Balkanu, a posve je sigurno da su Bogumil i Justinijan u vrlo bliskom rodu, čak je moguće da se radi o jednom te istom čovjeku, kao što su Anastazije i Konstantin jedan te isti čovjek. Moguće je također da se radi o ocu i sinu koji se pojavljuju pod raznim imenima Justin – Justinijan, Teodor – Teodorić itd. Da smo na dobrom tragu, pokazuje nam opet Mrnavić koji za biskupa Bogumila kaže da je to isti čovjek kao i sofijski biskup po imenu Domnio, a to je ime Dujma to jest Dioklecijana, začetnika kršćanstva. Tko je sve oklevetan, što se točno dogodilo u tom metežu te kakva je prava uloga Anastazija I zvanog Dicorus što je blisko Diocarusu to jest Teofilu ili Bogumilu ostavljamo za neka druga razmatranja. Ono što je sigurno, dakle, jest da Mrnavićevo istraživanje i pisanje siječe same korijene današnje lažne dogme i zato je njegov rad toliko sustavno osporavan. Mrnavić je također pisao o srednjovjekovnom kraljevstvu Dalmacije i dalmatinskim kraljevima, ali i o ilirskom to jest kuretskom porijeklu Hrvata što je sve nepoćudno vladajućoj dogmatici. Ne iznenađuje uopće što njegova djela nisu dostupna nikome, a kamoli širokoj publici kao što ne iznenađuju ni klevete na njegov račun.

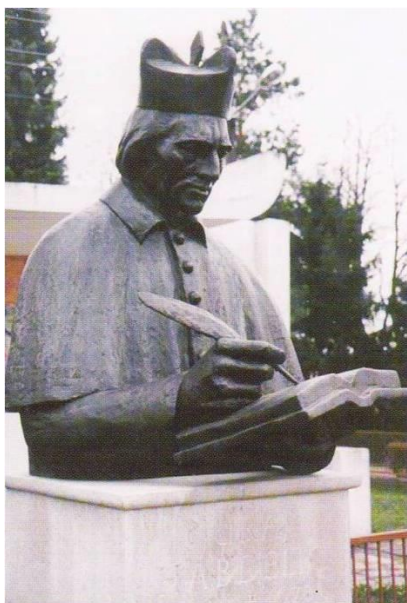
Bartul Kašić (fotoizvor; <http://hr.wikipedia.org>)

Bartul Kašić (1575-1650) bio je isusovac, književnik i jezikoslovac. Prvi sastavlja gramatiku našeg jezika „*Institutionum Lingue Illyricae*“ kojeg, kako vidimo, izričito naziva ilirskim. Iako je rodom čakavac sa otoka Paga, za gramatiku uzima štokavski jezik jer smatra da je to pravi ilirski jezik *lingua communis* koji se u Iliriji najšire koristi. To djelo se danas slavi i naziva prvom hrvatskom gramatikom, dakle opet je krivotvorenje u pitanju, jer Kašić piše gramatiku ilirskog jezika. Preveo je Bibliju na ilirski jezik, ali njeno objavljivanje je onemogućeno političkim smicalicama opakih sofista, stranih i domaćih. O bogatstvu jezika kojim se služio, ali i kao svjedočanstvo nejasne pozadine njegovih izvora (možda su mu bile dostupne glagoljaške Biblije), neka posvjedoči činjenica da njegov prijevod Biblije, to jest onaj dio koji je sačuvan, ima preko 20,000 različitih riječi, dakle, mnogo više od originala (ako je to uopće original, jer smo stanovišta da je iščezla starocrkvenoslavenska Biblija najbliže što možemo smatrati originalom). Za usporedbu, čitava Biblija kralja Jamesa, temeljac modernog engleskog jezika rabi oko ima oko 12,143 riječi. Zamislimo se dobro nad time.

Ivan Gundulić (fotoizvor; db.nsk.hr)

U njegovo vrijeme stvarao je **Ivan Gundulić** (1589-1638), simbol ilirizma Gajeve ere, koji Troju smješta „*uprav srpskih strana*“, moguće u Dalmaciju, a Aleksandra Velikog smatra Srbinom. Gundulić nije slučajno bio simbol ilirizma i slavenstva, iako ga se danas krivo smješta u okvir usko definiranog i isključivog hrvatstva. Naime, ideološki i profesionalni Hrvati su danas spremni Gundulića staviti na novčanice, na kazališne zastore, na trgove i ulice, ali ne daj Bože da uvažuje njegova uvjerenja i stavove. Ova činjenica vrijedna je male digresije da vidimo kako se falsifikati razvijaju u vremenu. Čak se i **Pavao Štoos** (1806-1862), čovjek koji drži „*Govor prigodom dvjestogodišnjice ilirskog pjesnika I. Gundulića*“ koji je također vatreni Ilirac i Slaven, danas proglašava Hrvatom po mjeri velikohrvatske ortodoksije. Takva sudbina zadesila je i Štoosovog prijatelja bana Josipa Jelačića koji je život proveo u stalnom sukobu s Peštom i Bečom upravo radi svog ilirstva i jugoslavenstva, a glave su mu došli domaći izdajnici koji su se željeli okoristiti na račun propasti svog naroda. Naime, bez obzira na Bachov apsolutizam, nikakav bečki plan o nagodbi s Mađarima nije mogao uspjeti sve dok je Jelačić bio živ. Njegovu preranu smrt valja gledati u tom kontekstu. Treba podsjetiti da je upravo on zajedno s episkopom Rajačićem proglasio Srpsku Vojvodinu u Sremskim Karlovcima, a da ga je za bana rukopoložio taj isti episkop Rajačić u pravoslavnom hramu Hristovog preobraženja na Cvjetnom trgu u Zagrebu. Jelačićeva zastava, prva hrvatska trobojnica ikada, trajno je svjedočanstvo njegovog slavenstva i ilirstva, a ista zastava simbol je i današnje krivotvorene Hrvatske koja je protuslavenski orijentirana u ideološkom smislu i zapravo je jedan od germansko-rimskih klinova u slavenskom tkivu.

Juraj Habdelić (fotoizvor; <http://os-jhabdelica-velikagorica.skole.hr>)

Na sjeveru naše zemlje u Zagrebu djeluje **Juraj Habdelić** (1609-1678), književnik, leksikograf i isusovac, najbolji poznavatelj kajkavskog i čakavskog jezika, a napravio je najopširniji kajkavsko/ čakavski-latinski rječnik "*Dictionar ili reči slovenske*" u kojem je kajkavski jezik označen kao slovenski, a čakavski kao hrvatski.

Juraj Ratkaj (fotoizvor; <http://proleksis.lzmk.hr>)

Njegov suvremenik iz Karlovca, **Juraj Ratkaj** (1612-1666) u djelu „*Memoria regnum et banorum regnorum Dalmatie, Croatiae et Sclavoniae*“, koje je nakon izdanja izazvalo oštre protuslavenske reakcije germanskih povjesničara, piše o Zagrebu koji se nalazi u Iliriji, a naše plemiće poput Frankopana i Zrinjskih naziva ilirskim plemićima i zapovjednicima Ilirika. Njegova rekonstrukcija povijesti srednjeg vijeka je itekako značajna. No, vjerojatno zbog toga što su njega Iliri i Slaveni su jedno te isto, njegovo djelo također nije prevedeno niti je dostupno.

Također iz okolice Karlovca, njegov suvremenik **Juraj Križanić** (1618-1683) ratnik, historičar, teolog i slavist zastupa stav o Ilirima slavenskoga roda. Filozofiju je studirao u Grazu, a teologiju u Bologni, doktorirao u Rimu gdje je proučavao za nas prevažne teme crkvenog raskola pri čemu je shvatio da je oslobođenje Slavena moguće tek uz prevladavanje vjerskih podjela i korištenje velikog potencijala Rusije. Njegova ideja nikada nije bila aktualnija!

Budući da je bio sumnjiv i uz to klevetan, a također nije bio po volji pravoslavnom kleru, tokom boravka u Rusiji prognan je u Sibir od kuda je jedva izvukao živu glavu. Nepokolebljivo se zauzimao se za jedinstvo svih Slavena, a papa mu je najviše zbog toga izričito zabranio da odlazi u Rusiju. Iako ga nije glas kao uvjerenog katolika, njegovi vjerski stavovi koji propovijedaju prosvjetiteljstvo, zabranu lihve, usredotočenost na rad te borbu protiv zla i eksploatacije su iskonski kršćanski to jest arijanski. Kao i mnogi naši tragičari, poginuo je braneći Beč. Njegov slučaj je posebno drastičan, jer je doslovno poginuo u obrani Beča: u poznim godinama u vojsci Jana Sobjeskog zaglavio je u bitci kod Beča kojeg su Habsburgovci već napustili i ostavili Slavenima da ga brane. Budući da ni Jan Sobjeski nije dobio spomenik u Beču, glupo bi bilo na tamošnjim trgovima tražiti Križanića. Ni kod nas nije bolje prošao, jer je njegovo učenje zanemareno, a poštovanje koje mu se iskazuje je formalno, protokolarno i ni na koji način ne dopire do biti njegovog djelovanja. Manje više smatra se pustolovom i fantastom, a interesnu skupinu iz kojih dolaze njegovi kritičari sam je Križanić najbolje opisao riječima *„nema veće nepravde od one koju čine ovakvi ljudi, koji ne pridonose nikakve koristi općem narodnom dobru, a služe se više od drugih i samo na svoju korist najboljim narodnim dobrima...”* Odličan je to i još uvijek aktualan opis vlastodržaca i kvazi-elite koja nam je tako dobro zagustila.

Grof Đorđe Branković (fotoizvor; sh.wikipedia.org)

Potrebno je svakako spomenuti još jednog njegovog suvremenika koji je zbog svojih ideja progonjen i utamničen. To je grof **Đorđe Branković** (1645 -1711), potomak srednjovjekovne vladarske porodice Brankovića, povjesničar, diplomat i pisac, tvorac kapitalnog djela *„Slavenosrpske hronike“*, povijesno dijelo koje je izuzetno obimno, pisano u pet rukopisnih tomova, do danas nije objavljeno u cjelini. Također je djelovao i kao hrabri zagovornik stvaranja Srpske države još 1683. godine zbog čega je prvo dobio podršku Habsburgovaca koji su uvijek bili spremni lukavo iskoristiti pravedne težnje Slavena za oslobođenjem od Osmanlijskog carstva. Kad je postao preopasan, izigran je i utamničen. Đorđe Branković je također proglašen probisvjetom, varalicom i lažnim princom, što je apsurd, jer je vrlo moguće zaista potomak Vuka i Đurđa Brankovića. To što je njegovo povijesno djelo

proglašeno prijevarom možemo demantirati sa pitanjem: zašto je on utamničen u Beču i zatvoren do smrti ako je bio tek benigni luđak? Zašto njegova djela u cijelosti još nisu objavljena? Zašto se protiv toga se još uvijek bore SANU, Beogradski univerzitet, pa čak i Srpska pravoslavna crkva? Odgovor je jasan iz konteksta čitave priče: Brankovićev prikaz slavenske i srpske povijesti, kao i njegovi odgovori na mnoga povijesna i teološka pitanja ne odgovaraju vladajućim dogmama, jer je i srpska nacionalistička ideologija u svim svojim pojavnim oblicima (a svi su nakaradni) specijalitet bečke kuhinje.

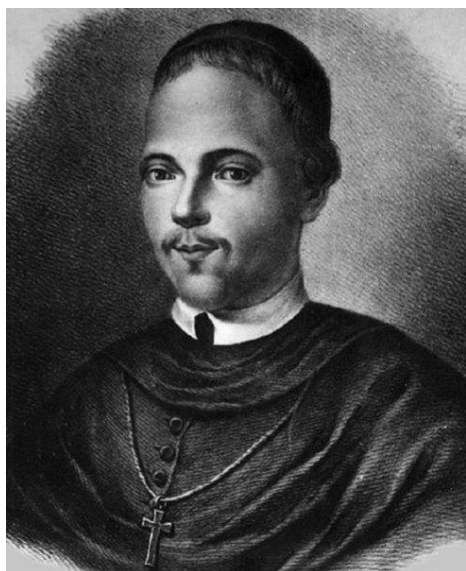

Pavao Ritter Vitezović (fotoizvor; db.nsk.hr)

Pavao Ritter Vitezović (1652-1713) senjski povjesničar, književnik, leksikograf i istraživač ilirskih običaja napisao je brojna djela koja se danas čuvaju od javnosti, a jedina djela koja su nam dostupna jesu „*Croatia Rediviva*“ i djelo o ilirskim grbovima „*Stemmatographia sive Armarum Illyricorum delineatio, descriptio et restitutio*“. Svoja djela i mnoga djela ostalih ilirskih autora je tiskao od 1694. u svojoj tiskari u Zagrebu, koju su 1706. zapalili bečki agenti i domaćih izdajnici. Njegovo djelo „*Croatia Rediviva*“, koje je danas jedino dostupno, jest najvjerojatnije kasnija krivotvorina bečkog doušnika Baltazara Adama Krčelića koji je jedni sva njegova djela dobio na korištenje od carice Marije Terezije. Krčelić je smatran dvorskom ulizicom i izdajicom naroda, a optuživan je pronevjere novca, nepolaganje računa i homoseksualnost. Da ta knjiga u ovoj verziji nije izašla iz Vitezovićeve tiskare, vrlo lako se može uočiti kada se izgled tiska usporedi s onim u djelu o ilirskim grbovima za koju pouzdano znamo da je tiskana u Vitezovićevoj tiskari. I sama rasprava u tom djelu je konfuzna i kontradiktorna. Naime, Vitezović je bio protivnik Ivana Lucića Trogirana pa je napisao u rukopisu još jedno zanimljivo djelo „*Officiae Joannis Lucii De Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*“, zapravo kritičko djelo naspram Ivana Lučića Trogirana, gdje tvrdi da je sa tim djelom sve opsjenuo i gdje oštro napada i kritizira Lučićeve krivotvorine da su Mlečani nasljednici Istočnorimskog Carstva i da po tome imaju historijsko pravo na Dalmaciju. U djelu „*Croatia Rediviva*“ je također uočljivo učestalo pozivanje na Lucića i DAI Konstantina Porfiregeneta što je, ukupno sagledavši Vitezovićev opus, krajnje sumnjivo. Po svemu sudeći najvjerojatnije se radi o krivotvorini. Također u tom djelu nalazimo tvrdnje da Dalmacija historijski ne postoji, da je to Hrvatska, što je također apsurd i u sukobu s ostatkom Vitezovićevog djela. Moramo spomenuti da je za tu knjižicu malo tko znao i da nije bila u opticaju dok se nije iznenada pojavila početkom hrvatskog preporoda 1848. to jest nedugo nakon što je ilirski pokret i sam krivotvoren i preokrenut u hrvatski. Ipak, Vitezović

u tom djelu čvrsto zaključuje ilirsko porijeklo Hrvata što je izgleda promaklo krivotvoritelju; da je Hrvatska brdovit kraj koji se naslanja na Dalmaciju s njene sjeverne strane (velebitsko područje), te tvrdi da su se „Hrvati drukčije nazivali i Koribanitima, to ustvrđujem reći da je točnije smatrati kako se ime Hrvata održalo po pokrajini Krbavi, kraju koji leži između stare Liburnije i današnje Hrvatske i najviši je među njima, a koje se nekoć zvao Koribancija. Tom su kraju u najbližem susjedstvu kako Kurikta ili Kurecija i Katarabatis tako i Kracija, tek uskim tjesnacem odvojene od kopna, te se dapače mogu obuhvatiti pogledom. Njihova blizina <Koribancija> a napose ona Kureta, u skladu je sa izvješćem pjesnika, koji kaže: Ovo je dužnost Kureta, ovo Koribanti čine. Štoviše, običaji koji su gore pripisani Kuretima upravo su u Krbavi i Hrvatskoj posvuda održali do našeg doba. Koribanti se, zapravo, tek neznatnom izmjenom slova razlikuju od imena Krovati..“.

Napisao je mnoga djela, pošto nam je za nabranje potreban čitav članak, spomenut ćemo samo važnija djela o ilirskom jeziku, kompletnu historiju Srbije u osam knjiga i historijsko djelo „*Bosna captiva*“, dakle vrlo važna djela za srpsku i bosansku historiografiju, a koja su danas također zanemarena.

Ignjat Đurđević (fotoizvor; <http://www.enciklopedija.hr>)

Još jedan u nizu je dubrovački pjesnik, filozof, lingvist, astronom, fizičar, matematičar i povjesničar, jedan od najobrazovanijih ljudi epohe, čovjek nemirnog duha, a pod starost isusovac i benediktinac **Ignjat Đurđević** (1675-1737) poznat i kao Ignazio Giorgi. Napisao je golemo historiografsko-filološko djelo „*Rerum Illyricarum*“, u rukopisu preko 2000 stranica, a u čijem dovršavanju ga zaustavlja smrt. Te zapise je nakon desetogodišnjeg rada uspio rekonstruirati i dijelomično prevesti sarajevski historičar Ivan Pudić (čije djelo također teško dostupno), iz čega možemo vidjeti da su *ilirski*, *trački*, *sarmatski* i *slavenski* jedan te isti jezik s više naziva, smatrao je da su i stari Geti, nastanjeni na prostoru Moldavije, govorili tračko-sarmatsko-ilirsko-slavenskim jezikom; da je taj jezik, prema njegovoj klasifikaciji *lingua matrix* to jest jedan od onih koji su nastali nakon općeg potopa; da je Wulfilin prijevod Biblije slavenski, a ne germanski, jer su Goti zapravo Geti, odnosno Sarmati-Iliri; da je i Jeronimov prijevod slavenski, budući da je on Dalmatinac; da su svi Slaveni autohtono stanovništvo na

Balkanu, odakle su se, primjerice, Poljaci i Česi pod vodstvom Dalmatinaca Leha i Čeha raselili na sjever itd. Također je sa puno argumenata dokazao kako je germanski *lingua mista*, nastao kao mješavina skitsko-germanskog i tračkog (tj. sarmatskog, ilirskog, slavenskog), grčkog, latinskog i talijanskog, kako je tijekom vremena gubio vlastite elemente a posuđivao tuđe, te kako je i njih iskvario do neprepoznatljivosti. Kada je, primjerice, morao opravdati odakle u germanskome grčkih riječi, upozorio je da su ih Germani preuzeli od Sarmata i pozvao se na Ovidija, koji u zbirci *Tristia* svjedoči kako su se Sarmati i Geti služili mnogim grčkim riječima iskvarivši im oblik.

Josip Bedeković Komorski (1688-1760) svećenik pavlinskog reda, teolog i povjesničar iz Međumurja, u svom djelu *Rodno mjesto svetog Jeronima* u kojem uz životopis sv. Jeronima opisuje zemljopis, povijest i stanovništvo Ilirika, u kojem piše o našem ilirskom kontinuitetu, ali i o tome da su Hrvati ilirskog porijekla.

Fra Toma Babić (fotoizvor; hr.wikipedia.org)

Opet iz šibenskog kraja, točnije iz Starog Velima, svećenik **fra Toma Babić** (oko 1680.-1750), jezikoslovac i književnik koji sastavlja djelo o ilirskoj gramatici, u kojem piše: „*Apak u naš jezik na mlogo načinah ljudi govore, u svakom kraljevstvu različito, da se jedva mogu među sobom razumiti: u Bosni na jedan način govore, u Poloniji na drugi, u Moskoviji na treći, Harvati na četvrti, Dubrovčani na peti, Dalmatini drugačije i svaki vilajet na svoj način*“. Babić za sebe ne piše da je Hrvat, iako kod njega možemo primjetiti izmjeničnost ilirsko-dalmatinsko-hrvatskog identiteta koji je za njega očio jedan te isti. Iz njegovih djela možemo zaključiti da su Hrvati

čakavci. Njegov pristup možemo dobro uočiti u pjesmama o Kninu i Skradinu: „*I Skradinu starom Gradu i njegovom puku mladu. ... od staroga jošte vika , Harvaćanina vazda dika... u njemu svi naroda Harvaćanina i Latina, među njima mir prebiva...*“

Tu je i **Filip Grabovac** (1697-1749) iz Vrlike, vrlo školovan svećenik koji je između ostalog služio kao kapelan Hrvatske konjice u mletačkoj vojsci u kojoj se mogao nagledati što mletačkog nemorala što hrvatskog jada i primitivizma. U svom djelu „*Cvit razgovora naroda iliričkoga aliti arvackoga*“ ponajviše koristi ilirsko i dalmatinsko ime, također naizmjenice koristi i hrvatsko, ali piše iz ilirske i dalmatinske perspektive, pa čak u jednom djelu piše da su Hrvati sa sjevera došli u Dalmaciju kao zavojevači. Dakle u tom djelu za njega je neupitan ilirski kontinuitet u Dalmaciji. Zbog svojih dobro utemeljenih i u stihove stavljenih anti-mletačkih stavova skončao je progonjen od tamošnje inkvizicije. Njegov „*Cvit razgovora*“ je javno spaljen, a on je zatvoren u jedan mletački samostan gdje umire pod nerazjašnjenim okolnostima navodno „zbog bolesti“ prije nego je inkvizicija dovršila svoj službeni prljavi posao. Zanimljiv je i poučan njegov kritički stav o hrvatskom jadu, ali i neslozi i primitivizmu, koji je poznati pod imenom „*Od naravi i ćudi arvacke*“.

Andrija Kačić Miošić (fotoizvor; hr.wikipedia.org)

Andrija Kačić Miošić (1704-1760) je još jedan vrlo školovani dalmatinski fratar i pjesnik kojeg se često pogrešno naziva pučkim. Njegovo djelo „*Razgovor ugodni naroda slovinskoga*“ u narodu znano kao *Pismarica* izdano 1756. godine jedno je od najvrednijih djela južnoslavenske književnosti uopće. On je namjerno stavio povijest u stihove da bi nepismeni narod lako pamtio i prenosio svoju povijest koju je on pregalačkim intelektualnim radom sakupio po mnogim arhivima. Njega se također optužuje da je, poput Mrnavića, falsificirao svoje obiteljsko stablo, ali čemu uopće davati na važnosti takvim klevetama? Poput svih

ostalnih dalmatinskih historičara tog doba, i on, pored toga što piše o svom zavičaju, historiji Ilira i Dalmatinaca, piše i o srpskoj, crnogorskoj, bosanskoj i bugarskoj povijesti, junacima i kraljevima. Zanimljivo je da se zbog podrugljivih i zato nepoćudnih stihova na temu povijesti hrvatske države taj dio njegovog djela cenzurira to jest izbacuje iz svih izdanja u dvadesetom stoljeću.

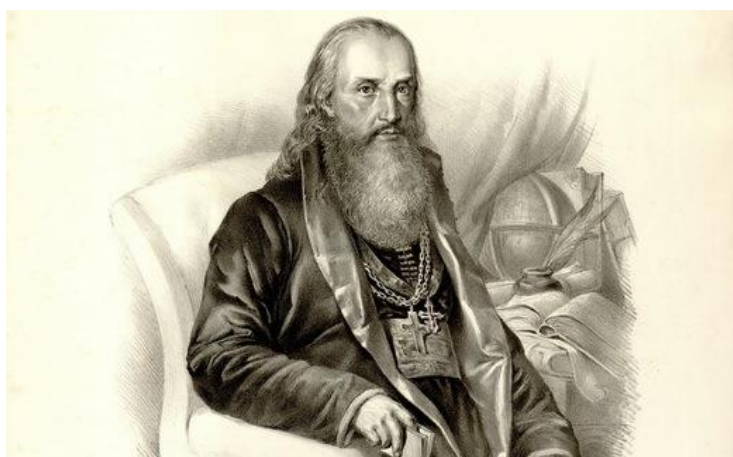
Matija Antun Reljković (fotoizvor; hr.wikipedia.org)

Također tu je vrlo obrazovan časnik i ratnik iz Slavonije **Matija Antun Reljković** (1732-1798), književnik i jezikoslovac, u svojem djelu „*Nova Slavonska, i Nimacska Grammatika*“ smatra ilirski narod slavenskoga roda, i da je njegov slavonski jezik isti onaj antički ilirski jezik, Aleksandra Makedonskog smatra slavenskim kraljem, smatra da su Slavonci, Dalmatinci, Hrvati, Srbi, Bošnjaci, Makedonci i sva ostala susjedna slovinska plemena, pa i Albanci (mnogi koji u njegovo vrijeme još govore srpskim jezikom) ilirski nazivi za jedan južnoslavenski narod, pa čak i Vandali su za njega Slaveni za koje tvrdi da imaju govor sličan slovenskim plemenima koje tada zovu Hrvatima.

Matija Petar Katancić (fotoizvor; <http://www.matica.hr>)

Još jedan svećenik i naš učenjak je **fra Matija Petar Katančić** (1750 - 1825), izuzetno školovan, iznimne stvaralačke energije, fascinantne upornosti i briljantnih umnih sposobnosti, sveučilišni profesor poetike, arheologije i numizmatike. Njega se također smatra Hrvatom, a da se nikad tako nije izjašnjavao, nego je čak o Hrvatima govorio kao o drugom narodu ili barem plemenu. Za njega je pravi ilirski jezik štokavica kod Slavonaca, Dalmatinaca, Bošnjaka i Srba. Piše da se Dalmatinci od Hrvata razlikuju, a čini se da je najnaklonjeniji srpskom identitetu. Svojim neumornim intelektualnim radom navukao je na sebe bijes Austrijanaca, Mađara, rimske kurije i svih ostalih neprijatelja slavenstva. Odbio je predavati na njemačkom jeziku. Posljednje dvije i pol decenije života proveo je kao zatvorenik u samostanima u Budimu u Pešti, nakon što je proglašen „*mentalno mentalno neizlječiv i trajno radno nesposoban*“. Prisiljen je tada zatražiti umirovljenje što je udovoljeno uz odredbu da mora predati Peštanskom sveučilištu sve znanstvene radove i trajno ostati u Pešti. Iako je autor brojnih povijesnih knjiga na latinskom jeziku, njegova djela nisu nikada prevedena ni na hrvatski ni na srpski, jer se ne uklapaju u ideološke okvire tih razbi-država. Najviše djela napisao je nakon umirovljenja i to raznih sadržaja, a svuda se izjašnjavao Ilirom te je povijest, geografiju i jezikoslovlje obrađivao sve kao ilirsko.

Jovan Rajić (fotoizvor; sr.wikipedia.org)

Tu je još **Jovan Rajić** (1726-1801) iz Sremskih Karlovaca, također izuzetno obrazovan povjesničar i teolog, njegovo djelo o južnoslavenskoj historiji je prošlo drastičnu cenzuru i objavljeno tek nakon 25 godina, *Istorija raznih slavenskih narodov, naipače Bolgar, Horvatov i Serbov* ((1794-1795) koja, iako je naslovljena, „*raznih narodov*“ zapravo je pokušaj da se ta povijest prikaže kao jedna cjelina. Osim Orbinom, Vitezovićem, Đorđem Brankovićem, napajao se i stranim izvorima, primjerice „*Illyricum vetus et novum*“ (1746) francuskog povjesničara Charlesa du Fresne, siur du Cange koju je ispravio i objavio Josip Keglević.

Na početku već spomenuti, grof **Janko Drašković** (1770 -1856), hrvatski političar i vođa ilirskog pokreta, jedan od najobrazovanijih ljudi svog vremena pogotovo na našem prostoru, također zastupa ilirsku autohtonost i kontinuitet. Izdao je djelo pod naslovom „*Dizertacija iliti razgovor darovan gospodi poklisarom*“ prvi ozbiljni nacionalni program u našoj novijoj

političkoj povijesti kojim savjetuje buduće hrvatske poslanike u zajedničkom Ugarsko-hrvatskom saboru u Požunu da se založe za ujedinjenje svih ilirskih zemalja u političku cjelinu koju naziva *Velika Ilirija*, koja bi obuhvaćala tadašnju Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Vojnu krajinu, Rijeku i Bosnu, a također i i slovenske zemlje Kranjsku, Štajersku i Korušku.

U to vrijeme posebno mjesto zauzima **Ivan Švear** (1775-1839), svećenik i povjesničar, autor velikog povijesnog pregleda na slavenskom narodnom jeziku: *Ogledalo Iliriuma, iliti dogodovština Ilirah, Slavinah, stražnji put Horvatah zvanih, od potopa, to jest godine sveta 1656*. U toj knjizi zastupa našu ilirsku autohtonost i Slavene kao potomke Ilira. Za njega su Iliri i Tračani ništa drugo do Slaveni, a brojne dokaze izvodi iz zapisa drevnih povjesničara, Livia i ostalih. Da su važnost njegovog djela prepoznali naši neprijatelji bolje nego mi sami, pokazuje činjenica da je objavljivano u Zagrebu do zabrane ilirskog imena i političkog djelovanja. Kad je politika okrenula ploču i kad su napisane nove povjesnice, prihvatljive habsburškim političkim vračevima, Švear je proglašen nepouzdanim te se više ne izučava, osim kao kuriozitet.

Ljudevit Gaj (fotoizvor; sites.google.com)

Ljudevit Gaj (1809 -1872), političar, jezikoslovac i književnik, figurira kao središnja osoba ilirskog pokreta. Riječ je o istinskom velikanu koji je danas više-manje okarakteriziran kao marginalac, naivac i gubitnik. Gaj nastavlja tradiciju ilirskih povjesničara i književnika pišući o Slavenima kao potomcima antičkih Ilira, Tračana i Makedonaca. Studijom „*Tko su bili Iliri?*“ koja izlazi u nekoliko brojeva petoga godišta *Danice*, služeći se tvrdnjama i citatima Herodota, Polibija, Livija i drugih izvora, dokazivao da je ime Ilir „na sjevernoistočnoj obali mora Jadranskoga (Adrianskoga) tako staro, kako su najstarije vijesti o rodu Čovječanskom. Imenom ovim nazivahu stari gerčki i rimski pisci sve puke med Dunavom i morem jadranskim prebivajuće

osim nekih među Iliri naseljenih celtogalskih plemenah". Njegov ilirizam i jugoslavenstvo navodi se danas kao krivo shvaćeno hrvatstvo pa se podmeću ovakve gluposti i bljuvotine: „I dok je Vitezović bio nosilac hrvatske svijesti odjevene u ruho ilirskog mita, Gaj i preporoditelji istakli su sada ilirsku misao prožetu hrvatskim duhom. Ustvari, bila je to velikoilirska koncepcija kojom je Gaj, svjestan da se slavenska književnost i kultura ne mogu nositi s vodećom njemačkom i francuskom, nastojao ujedinici sve Slavene na temelju pretpostvake o zajedničkom, ilirskom podrijetlu.“ kakav emožemo naći na stranicama hrvatske Wikipedie, a dobro sažimaju dominantan krivotvoriteljski stav prema Ljudevitu Gaju. Tamo stoji i sljedeći biser: „Preporodni pokret nastavio je djelovati na istim osnovama, hrvatskima, na kojima je i počeo prije osam godina. Bilo je to moguće upravo zato jer je i sam Gaj kraljevski dekret primio bez prosvjeda, štoviše sa zahvalnošću; a to je mogao jer je i njemu ilirstvo bilo samo sinonim za hrvatstvo. Njime je htio ojačati hrvatsku narodnu svijest u danima kad je to bilo najpotrebnije; a kako je u međuvremenu ta svijest ojačala, ilirski mit nije mu više bio ni potreban.“ Komentar je suvišan, smoa se može reći da gomila glupavih fantazija izdajnika, kompleksaša i ulizica. Dapače, između političkog ilirizma i političkog hrvatstva postoji suštinska razlika: Ilirci su borci za slobodu, a politički Hrvati su agenti stranog zaposjedanja. O tome najbolje govori Ante Starčević koji u u prvoj rečenici svojih memoara kad kaže da „reći da si Hrvat znamenova da si Magjaron“. Tako je to bilo, a tako je i danas, jer ispravnu i cjelovitu narodnu svijest treba prepostaviti svakom ekskluzivističkom, naivnom, primitivnom i samoubilačkom nacionalizmu koji je rak rana i sigurna propast našeg naroda. Što se Gaja tiče, on je radeći neumorno duboko zadužio svoj narod, a njegovo djelo tek čeka ispravnu političku i znanstvenu valorizaciju. Umro je na radnom mjestu u svojoj tiskari. O njegovom djelu osim bezbrojnih knjiga svjedoče i druga djela poput zgrade Hrvatske štedionice koja se proteže of Ilice do Prepradovićevog traga u kojoj se nalazi Oktogon. Riječ je o nenadmašnom simboličkom kompleksu koji najbolje govori o duhovnoj naravi i kozmičkoj viziji tog velikana.

Na liniji Gajevih ideja i djelovanja također je bio **Josip Juraj Strossmayer** (1815.-1905.). Kao dokaz da su idejno-političke niti naše priče gusto isprepletene neka posluži i zgoda da je Strossmayera predložio za biskupa nitko drugi do Ban Jelačić upravo zbog doslednih ilirskih to jest jugoslavenskih stavova. Ideja ujedinjenja južnoslavenskih zemalja unutar Habsburške monarhije bila je tek prva faza sveukupnog nacionalnog ujedinjenja i oslobođenja. Strossmayer je osnivač Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, financirao je ustanovljenje tiskare na Cetinju, zagovaratelj je ujedinjenja Crkve, ćiril-metodske tradicije te obnove duha slavenstva. Jedini je kardinal koji je glasao protiv dogme o nepogrešivosti pape na Prvom vatikanskom koncilu kojeg je zbog toga ljutito napustio, ali tek nakon što je održao trosatni govor na latinskom jeziku kojeg su mnogi, zbog dosljedne opozicije apsurdnom stavu Crkve o navedenoj dogmi, okarakterizirali kao heretički. Kakva razlika od današnjih ulizica, beskičmenjaka i poltrona! Optužba je, naravno, kriva i skreće pažnju s pravih heretika. Strossmayer je između ostalog zastupao stav da će ta apsurdna odredba biti prepreka budućem ujedinjenju crkve što je potpuno točno, a što se posebno odnosi na naš narod koji je najviše pogođen crkvenom podjelom. Također je prvi crkveni velikodstojnik i

političar koji je okrenuo leđa austrijskom caru nakon što ga je ovaj ukorio zbog toga što je poslao pozdravni telegram ruskoj crkvi o 900-godišnjici pokršćavanja Rusa. Taj čin smatra se simboličkim krajem omražene Austro-ugarske monarhije. Neka mu je vječna slava i hvala, ostat će zauvijek vječno svijetao primjer i inspiracija narednim pokoljenjima. Njegova Jugoslavenska akademija je u vrijeme tuđmanizma, maćekizma i pavelićizma krivotvorena u Hrvatsku akademiju što u dogledno vrijeme ponovo treba osuditi i ispraviti.

Dragutin Seljan (fotoizvor, hr.wikipedia.org)

Tu je njegov suvremenik i veliki pristaša ilirskoga pokreta **Dragutin Seljan** (1810-1848) geograf i teolog, koji je napisao vrlo važno djelo *„Zemljopis pokrajina Ilirskih iliti Ogledalo zemlje, na kojoj pribiva narod ilirsko-slavjanski sa opisanjem berdah, potokah, gradovah i znatnih mistah polag sadanjeg stališa s kratkim dogodopisnim dodatkom i priloženim krajobrazom iliti mapom“*. Bečka cenzura je knjigu zabranila i zaplijenila pa su do danas očuvani tek rijetki originalni primjerci. Za Dragutina Seljana ovo je Ilirija, a mi smo domorodci, naše ilirske pokrajine su Koruška, Štajerska, Gorica, Krajnska, Istra, Dalmacija, Horvatska, Slavonija, Banat i Bačka, Bosna, Srbija, Crna Gora, Bugarska, Tracija, Makedonija i Albanija, On piše u svom djelu da je naš narod je duboko upropastila *„razpra, nesloga i međusobna nenasvist“*, zbog čega smo *„raskomadan narod“*. Stoga nam poručuje: *„Bratjo Iliri! Jugoslavjani! Horvati, Serblji! Ili kojim se god jednostranim još nazivamo imenom, nu jedan jedini i isti od majke narave imamo jezik, i tako smo odlučeni za jedno po njoj.“* Do 1837. bio je prefekt u Plemićkom konviktu u Zagrebu s kojeg je mjesta uklonjen zbog dosljednog pristajanja uz ilirski pokret. Progonjen i špijuniran od bečke policije i domaćih žbira, umro je vrlo rano u 38. Godini života.

Niccolò Tommaseo (fotoizvor; hr.wikipedia.org)

I na kraju ovog kratkog nabiranja naših učenjaka, spomenut ćemo još jednog vrlo važnog Šibenčanina. To je **Niccolò Tommaseo** (1802-1874) talijanski i ilirski jezikoslovac, novinar i esejist, jedan od najboljih talijanskih lingvista i novelista 19. stoljeća. Smatrao je da pripada dalmatinskom narodu „ilirskog i jugoslavjanskoga roda“ i slavio je slavenski rod gdje god je stigao. Tommaseo je mnogo pisao o našem narodu, malo je njegovih djela u kojima nije spomenuo Ilire, Dalmaciju i Slavene. 1841. i 1842. objavljuje četiri sveska izvornih narodnih pjesama Toskane i Korzike te naše ilirske (dalmatinske i srpske, kako ih naziva) pjesme prevedene na talijanski. U predgovoru kaže: „*Ja ljubim prosti puk. Ne mrzim akademike, ne daleko im kuća od mene!*“ Također je tvrdio da su Dalmatinci učili Talijane latinski i da je Dalmacija dala više latinaša nego sama Italija. Zagovara sjedinjenje Dalmacije sa Bosnom i kasnije sa Srbijom, ali zajedno s obrazovanijim Dalmatincima, zazirao je od sjedinjenja s Hrvatskom, jer, kaže, „*Hrvati su iznijemčeni, a slavensko ćudi ne prija njemački duh*“ pa dalje kaže: „*Dalmacija ne treba saveza sa Hrvatskom, ali još manje sa Italijom. Većina bi Talijana držala Dalmatince za nižu pasminu, iako Dalmacija obiluje svjetlijim umovima, jačim pjesništvom i većim brojem prosvjetnih uspomena nego Piemont.*“ Također je smatrao Slavene potomcima antičkih Ilira, a najpoznatije ličnosti Aleksandra Velikog i Aristotela Slavenima. Moramo dodati da se uz učenjake i historičare poput Draškovića, Gaja, Seljana, Kukuljevića Sakcinskog, ostalih pripadnika ilirskog pokreta i Tommasea vezuje prvo spominjanje jugoslavenskog imena i pripadnosti jugoslavenskom narodu.

I tu završava najkraći mogući pregled naših povjesničara i učenjaka koji bi trebao biti mnogo duži jer ih ima mnogo više. Zaista su su rijetki narodi s takvim intelektualnim i duhovnim kontinuitetom, a tim je gore i tragičnije što se to zanemaruje i prešućuje. Primjetit ćemo da su mnogi od njih poput Orbinija, Mrnavića, Vitezovića i Đurđevića pisali ne samo povijest Ilirije

i Dalmacije, nego i drugih naših zemalja poput Bosne, Srbije i Bugarske. Historiografsku tradiciju svoje zemlje Srbi mogu zahvaliti Ilircima i Dalmatincima, međutim to nije zbog toga što su Dalmatinci Srbi, već je riječ o pripadnost i ljubavi mahom dalmatinskih učenjaka prema svom šire definiranom ilirskom to jest jugoslavenskome narodu. Znajući da u Bosni i Srbiji slijedom historijskih okolnosti nije bilo takvih mogućnosti, oni čine uslugu pisanja historije svojoj porobljenoj braći i na taj način siju sjeme iz kojeg će jednog dana niknuti nacionalna svijest.

Međutim današnji je Dalmatinac u pravolu daleko od svijesti o univerzalnoj pripadnosti i ljubavi prema svom narodu koja je zadnji put plamsala kada se zemlja oslobađala od nacista, fašista i domaćih izdajnika prije sedamdeset godina. Upravo su ključne pobjede dalmatinskih brigada dovele do stvaranja nove velike Ilirije to jest Jugoslavije čiju slavu dobro pamtimo, ali je zbog krive svijesti o povijesnim strujanjima i krive kozmologije brzo propala. Danas su mnogi pripadnici našeg naroda zarobljeni u izopačenom nacionalizmu koje se temelji i mjeri bratoubilačkom mržnjom koju stalno proizvode nacionalističke institucije, a napose su štetne vjerske organizacije koje su zapravo prerusene nacionalističke sekte.

Uskogrudan, zaglupljen i autodestruktivan pojedinac ne može vidjeti da je na djelu svekoliko uništenje i Dalmacije i ukupnog ilirskog naroda, a baš to je naša poželjna svijest gledano s pozicije naših porobljivača. Baš je uništenje Dalmacije i kontinuiteta ilirske i jugoslavenske misli u Dalmaciji ključno za ostvarenje paklenog plana, jer je Dalmacija zbog svog pomorskog položaja bila i ostala geopolitički ključ naše domovine. Ona je iz istog razloga kroz povijest bila kolijevka narodne kulture i političke svijesti. Obnovom dalmatinskog identiteta, ponovnim spajanjem Dalmacije s Bosnom, Srbijom, Crnom Gorom, ali i Slovenijom i Makedonijom, Dalmacija ne samo da sebi omogućuje razvoj, nego taj razvoj ponovno postaje moguć i za sve druge spomenute krajeve naše domovine. Dakle, u Dalmaciji se nalazi ključ iscjeljenja i uskrsnuća čitavog naroda koji samo zajedno može formirati životvornu cjelinu, ali da bi se to dogodilo potrebno se obračunati s lažnom svijesti te iz pepela podići autentičnu narodnu ideju, misao i kulturu u svim krajevima našeg i dalje nažalost, kako je to najbolje rekao naš velikan Dragutin Seljan, raskomadnog naroda.

Izvori/Bibliografija:

*Grof Janko Drašković, » *Riječ veledušnim kćerima Ilirije o starijoj povijesti i o najnovijem preporodu književnosti njihove domovine*«, U Zagrebu, 1838. Tiskom k. P. Ilir. Nat. Typographie Dr. Ljudevita Gaja

*John V. A. Fine Jr, *When ethnicity did not Matter in the Balkans*, University of Michigan, 2006

*Nada Klaić, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Školska knjiga, 1975.

*HISTORIA SALONITANA Thomae Archidiaconi (1200-1268) *Historia seu cronica Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum*

*Toma Arhiđakon, *Historia Salonitana*, Književni krug, Split, 2003.

*Ivan Lučić – *Kraljevstvo Dalmacije i Hrvatske, Latina et Graeca*, Zagreb 1986

*Juraj Šižgorić Šibenčanin »O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku« (*De situ Illyriae et civitate Sibenici*), Muzej Grada Šibenika, svezak 8, Šibenik 1981.

*Ćipiko, Koriolan *Petri Mocenici imperatoris gestorum libri tres 1477*.

*Marko Marulić, Judita, Zora Zagreb 1950.

*Marko Marulić, Višeglasje, „Molitve suprotiva Turkom“ Paljetak, Luko, Antibarbarus, Zagreb 2007.

*Šibenski humanist Ivan Polikarp Severitan i njegova politicka misao, Stjepan Krasić, Prilozi, 1977.

*, „O porijeklu i zgodama Slavena“ Vinko Pribojević, priredio Grga Novak, Književni krug, Split, 1991.

*Mauro Orbini *Kraljevstvo Slavena*, (Prevela Snježana Husić) Golden marketing, Zagreb, 1999.

*Kronika vezda znovich zpravliena kratka szlouenzkim iezikom Antun Vramec, Alojz Jembrih

HAZU, 1992.

*Dinko Zavorović: šibenski humanist i povjesničar, Iva Kurelac, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, 2008

*Regum Dalmatiae et Croatiae gesta Marka Marulića u djelu De rebus Dalmaticis Dinka Zavorovića, Iva Kurelac ; Odsjek za povijesne znanosti HAZU, Zagreb, 2011.

*Kurelac Iva. *Illyrica historia Fausta Vrančića*. // Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti, 2005.

*Faust Vrančić, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatiae (!), & Ungaricae. Venetiis : Apud Nicolaum Morettum, 1595*

*Lodereckerov rječnik (<http://db.nsk.hr/HeritageDetails.aspx?id=340>)

*Između znanosti i bajke – Ivan Tomko Mrnavić / Tamara Tvrtković, Zagreb : Hrvatski institut za povijest ; Šibenik : Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, 2008.

*Bartol Kašić „Istitutionum liguae Illyricae libri duo / authore Bartholomaeo Cassio“. – Usporedo lat. Izvornik i hrv. Prijevod. – Pretisak izd. Iz 1604. Zagreb, 2002

*Bartol Kašić (http://hr.wikipedia.org/wiki/Bartol_Kašić)

*, „Osman / Ivan Gundulić“ Školska knjiga, Zagreb, 2003.

*Život i rad Pavla Štoósa, hrvatskog pjesnika i svećenika: Dr.Stjepan Ortner, Zagreb, 1907.

*Juraj Habelić „*Dictionar ili Rechi Szlovenszke zvegega ukup zebrane, u red pofztaulyene i diachkemi zlahkotene trdom Jurja Habelicha*“, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989.

*Hrvatski latinisti II, Matica Hrvatska – Zora, Zagreb 1970.

**Juraj Ratkaj, *Memoria regum et banorum, regnorum Dalmatie, Croatiae & Sclavoniae: inchoata ab origine sua & usque ad praesentem annum MDCLII. Deducta, auctore Gregorio Rattkay, Zagreb 1652.*

Juraj Križanić http://hr.wikipedia.org/wiki/Juraj_Križanić

*Juraj Križanić – tražitelj mudrosti: Ivan Golub ; Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb, 1994.

*Historijski zbornik: Slavenska ideja Jurja Križanića: Ivan Golub, 1983.

*Grof Đorđe Branković http://sh.wikipedia.org/wiki/Grof_Đorđe_Branković

*Grof Đorđe Branković – Hronika Slovena Ilirika Gornje Mezije i Donje Mezije, Prometej, Novi Sad, 1994.

*Croatia Rediviva/Oživjela Hrvatska: Pavao Ritter Vitezović: Golden marketing: Zagreb, 1997

*Stemmatographia Pavla Rittera Vitezovića/Grbovi: Ivo Banac, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1991

*Croatia rediviva Pavla Rittera Vitezovića: Zrinka Perković, Senjski zbornik, Vol.22 No.1 Prosinac 1995.

*Rerum Illyricarum Ignjata Đurđevića / Ivan Pudić: ANUBiH, Sarajevo, 1967.

*Bedečević Komorski, Josip: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6558>

*Zbornik o Tomi Babiću : zbornik radova sa znanstvenoga skupa „Fra Toma Babić i njegovo vrijeme“, Skradin – Visovac, 26.-27. Listopada 2001, Gradska Knjižnica „Juraj Šižgorić“, 2002

*Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti arvackoga / Filip Grabovac: pretisak izd.: Mleci, 1747. Zagreb : Školska knjiga, 2007

*Filip Grabovac: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=13>

*Andrija Kačić Miošić/Razgovor ugodni naroda slovinskoga: XV. Izdanje:Matica Ilirska, Zagreb, 1862.

*Nova slavonska i nimacska grammatika. Neue Slavonisch – und deutsche grammatik: Mathias Antonius Relkovich, Wien, 1789: autor Matija Antun Reljković

*De Istro eivsqve adcolis commentatio, in qva avtochthones Illyrii ex genere Tracio: Mathias Petro Katančich: typis Regiae Vniversitatis Pestinensis, Buda, 1798: autor Matija Petar Katančić.
Matija Petar Katančić: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=193>

*Исторія разныхъ славенскихъ народовъ, наипаче болгаръ, хорватовъ и сербовъ, изъ тмы забвенія изытая, Вене 1794. (Istorija raznih slavenskih narodov, naipače Bolgar, Horvatov i Serbov) autor: Jovan Rajić: Beč/Moskva 1794-1795.

*Jovan Rajić: <http://riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic=141.0>,
http://en.wikipedia.org/wiki/Jovan_Rajić

* Grof Janko Drašković: <http://hol.lzmk.hr/clanak.aspx?id=15349>

**Ogledalo Iliriuma, iliti dogodovština Ilirah, Slavinah, stražnji put Horvatah zvanih, od potopa, to jest godine sveta 1656.* Ivan Švear, strana I-IV. 1839-1842. Zagreb.

*Ljudevit Gaj: http://hr.wikipedia.org/wiki/Ljudevit_Gaj

***Josip Juraj Strossmayer**: <http://info.hazu.hr/strossmayer>,
http://hr.wikipedia.org/wiki/Josip_Juraj_Strossmayer

**Zemljopis pokrajina ilirskih Ilići ogledalo zemlje, na kojoj pribiva narod ilirsko-slavjanski sa opisanim berdaha, potokah, gradovah i znatnijih mjestah polag sadanjeg stališa, s kratkim dogodopisnim dodatkom i priloženim krajobrazom iliti mapom*: Od Dragutina Seljana: U Zagrebu tiskom Ilirske tiskarne Ljudevita Gaja 1843.

**Iskrice/ Niccolò Tommaseo*; uvod – o životu i književnom radu Nikole Tommasea / Ivan Milčetić.:
Zagreb : izd. „Matice hrvatske, 1888.
